

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเริ่มทำการเพาะปลูกถั่วเหลืองครั้งแรกปี พ.ศ.2513 จากความช่วยเหลือของรัฐบาลญี่ปุ่น และได้มีการปรับปรุงพันธุ์ถั่วเหลืองอย่างจริงจังตั้งแต่ปี พ.ศ.2526 เนื่องจากความต้องการใช้ในการผลิตอาหารสัตว์สูงขึ้น อันมาจากการขยายตัวของการส่งออกเนื้อไก่ และรัฐบาลไทยก็ได้บรรจุโครงการเพิ่มผลผลิตถั่วเหลืองในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 2 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้มีถั่วเหลืองพันธุ์ดีเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันการผลิตถั่วเหลืองในประเทศไทยยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ และทำให้ต้องมีการนำเข้าถั่วเหลืองจากต่างประเทศ

แหล่งผลิตถั่วเหลืองในปัจจุบันได้กระจายไปทุกภาคของประเทศไทย จากข้อมูลโดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรปี พ.ศ.2549 พบว่าภาคเหนือมีพื้นที่ปลูกถั่วเหลืองมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ตามลำดับ

ถั่วเหลืองสามารถทำการเพาะปลูกได้ 3 ครั้งต่อปี เนื่องจากถั่วเหลืองสามารถปลูกได้ดีในสภาพดินฟ้าอากาศของประเทศไทย ทั้งนี้ขึ้นกับเงื่อนไขทางธรรมชาติในแต่ละปี กล่าวคือสามารถทำการเพาะปลูกในฤดูฝนได้ 2 ช่วง คือ ต้นฤดูฝนทำการเพาะปลูกอยู่ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน เก็บเกี่ยวปลายเดือนสิงหาคมถึงต้นเดือนกันยายน จังหวัดที่ทำการเพาะปลูก อาทิ สุโขทัย กำแพงเพชร และอุดรดิตถ์ ซึ่งมีผลผลิตประมาณร้อยละ 40 ของผลผลิตทั้งหมด การเพาะปลูกถั่วเหลืองปลายฤดูฝนทำการเพาะปลูกอยู่ระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม เก็บเกี่ยวปลายเดือนพฤศจิกายนถึงต้นเดือนธันวาคม จังหวัดที่ทำการเพาะปลูกอยู่ทางภาคเหนือตอนล่าง อาทิ ลพบุรี สระบุรี เพชรบูรณ์ และสุโขทัย โดยมีผลผลิตประมาณร้อยละ 30 ของผลผลิตทั้งประเทศ ทั้งนี้ถั่วเหลืองที่เพาะปลูกในฤดูฝนมีพื้นที่ทำการเพาะปลูกมากกว่าร้อยละ 55 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนถั่วเหลืองฤดูแล้งจะทำการเพาะปลูกอยู่ระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคม และเก็บเกี่ยวระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม ซึ่งทำการเพาะปลูกได้เฉพาะเขตชลประทาน อาทิ เชียงใหม่ ตาก และลำปาง มีสัดส่วนขนาดของผลผลิตประมาณร้อยละ 30 ของผลผลิตทั้งประเทศ

ถั่วเหลืองเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ เพราะเป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมภายในประเทศหลายประเภท เช่น อุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมยา อุตสาหกรรมทำสีและฉนวน ทำหมึกพิมพ์ ทำ

เนยเทียม ทำสบู่ และเมื่อแยกเอาเลซีทินออก สามารถเป็นสารที่ช่วยให้อาหาร เครื่องสำอาง และยา คงตัวอยู่ได้นาน ในอดีตรัฐบาลมีนโยบายเร่งรัดการผลิตถั่วเหลืองให้เพียงพอใช้ในประเทศ โดยดำเนินการเร่งรัดการผลิตควบคู่กับการกำหนดมาตรการควบคุมการนำเข้าเมล็ดถั่วเหลือง และผลิตภัณฑ์ ให้ความคุ้มครองเกษตรกรผู้ผลิตถั่วเหลือง ส่งผลให้ปริมาณผลผลิตถั่วเหลืองเพิ่มขึ้นมา โดยตลอด แต่ยังไม่เพียงพอกับความต้องการใช้ภายในประเทศ ต่อมาในปี พ.ศ.2538 เนื่องจากต้องปฏิบัติตามข้อตกลงขององค์การการค้าโลก (WTO) ว่าด้วยการเปิดตลาดให้นำเข้าสินค้าเกษตรที่เคยเป็นสินค้าควบคุมการนำเข้า ซึ่งถั่วเหลืองเป็นสินค้าที่ต้องเปิดตลาดให้นำเข้าอย่างเสรีด้วย โดยเรียกเก็บค่าธรรมเนียมพิเศษจากผู้นำเข้าในอัตราตามสถานการณ์การผลิตและการตลาด การเปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อให้ราคาถั่วเหลืองที่เกษตรกรขายได้ลดต่ำลง ในขณะที่พืชแข่งขันชนิดอื่น เช่น ข้าวนาปรัง ถั่วเขียว ข้าวโพด ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว เป็นต้น มีแนวโน้มราคาสูงขึ้น อีกทั้งราคาถั่วเหลืองนำเข้ามีราคาถูกกว่าราคาถั่วเหลืองที่ผลิตภายในประเทศ (ตารางที่ 4.1 บทที่ 4) ประกอบกับการที่เกษตรกรมักประสบปัญหาภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วมอยู่เสมอ ทำให้เกษตรกรขาดแรงจูงใจในการผลิตถั่วเหลือง จึงหันไปปลูกพืชอื่นทดแทน เป็นสาเหตุให้พื้นที่และผลผลิตถั่วเหลืองมีแนวโน้มลดลง โดยพื้นที่เพาะปลูกถั่วเหลืองลดลงจาก 2,724 พันไร่ ในปี 2537/38 ไปเป็น 1,881 พันไร่ ในปี 2538/39 และเป็น 1,696 พันไร่ ในปี 2539/40 จนกระทั่งในปี 2549/50 ไทยมีพื้นที่เพาะปลูกเหลือเพียง 965 พันไร่ และปริมาณผลผลิตถั่วเหลืองก็ลดลงจาก 528 พันตัน ในปี 2537/38 เป็น 386 พันตัน ในปี 2538/39 และเป็น 359 พันตัน ในปี 2539/40 จนกระทั่งในปี 2549/50 ไทยมีผลผลิตเหลือเพียง 226 พันตัน (ตารางที่ 1.1)

จากการที่รัฐบาลมีนโยบายให้นำเข้าถั่วเหลืองรวมทั้งกากถั่วเหลืองได้โดยเสรี ไม่จำกัดปริมาณและช่วงเวลานำเข้า ส่งผลให้ปริมาณการนำเข้าถั่วเหลืองเพิ่มขึ้นจาก 425,650 ตัน ในปี พ.ศ. 2538 เป็น 672,352 ตัน ในปี พ.ศ.2539 และลดลงเหลือ 574,240 ตัน ในปี พ.ศ.2540 เนื่องจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อเศรษฐกิจเริ่มดีขึ้นก็ได้มีการนำเข้าถั่วเหลืองเพิ่มขึ้นจาก 924,964 ตัน ในปี พ.ศ.2541 เป็น 1,078,950 ตัน ในปี พ.ศ.2542 จนกระทั่งในปี พ.ศ.2549 มีการนำเข้าถั่วเหลืองถึง 1,395,241 ตัน (ตารางที่ 1.2)

ตารางที่ 1.1 แสดงพื้นที่เพาะปลูก ผลผลิต และผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของถั่วเหลืองปีเพาะปลูก
2537/38 – 2549/50

ปีเพาะปลูก	พื้นที่เพาะปลูก (พันไร่)	ผลผลิต (พันตัน)	ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ (กก.:ไร่)
2537/38	2,724	528	194
2538/39	1,881	386	205
2539/40	1,696	359	212
2540/41	1,548	338	218
2541/42	1,467	321	219
2542/43	1,451	319	220
2543/44	1,396	312	224
2544/45	1,154	261	226
2545/46	1,130	260	230
2546/47	961	231	240
2547/48	1,013	240	237
2548/49	1,024	247	241
2549/50	965	226	235

ที่มา : ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2550

ตารางที่ 1.2 แสดงปริมาณการบริโภคถั่วเหลืองของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2535-2549

(หน่วย : ตัน)

ปี	ปริมาณการบริโภค ภายในประเทศ ¹	ปริมาณการผลิต ภายในประเทศ ²	ปริมาณการนำเข้า ³	ปริมาณการส่งออก ⁴
2535	602,931	480,150	123,542	761
2536	610,875	513,099	97,989	213
2537	693,514	527,581	166,363	430
2538	810,906	385,560	425,650	304
2539	1,031,274	359,094	672,352	172
2540	911,657	337,790	574,240	373
2541	1,245,075	321,235	924,964	1,124
2542	1,397,195	319,015	1,078,950	770
2543	1,632,217	312,432	1,320,402	617
2544	1,623,585	260,696	1,363,224	335
2545	1,787,586	259,863	1,528,557	834
2546	1,919,593	230,516	1,689,649	572
2547	1,652,341	217,514	1,435,801	974
2548	1,832,279	225,718	1,607,784	1,223
2549	1,620,847	226,843	1,395,241	1,237

ที่มา : ^{2,3,4} สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

¹ จากการคำนวณ (โดย /1 = /2 + /3 - /4)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความต้องการบริโภคถั่วเหลืองภายในประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่พื้นที่เพาะปลูกกลับลดลง ดังนั้นการศึกษาในเรื่องความสามารถในการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าของถั่วเหลืองในประเทศไทย จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาถึงสถานการณ์การผลิตถั่วเหลืองในประเทศไทยทั้งในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต อีกทั้งจะได้เป็นการศึกษาแนวทางการทดแทนการนำเข้า อันจะทำให้เกิดการลดการพึ่งพารวมถึงการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศให้น้อยลง และจะทำให้มีความเข้าใจและรับทราบถึงประโยชน์ ปัญหา และอุปสรรคในการผลิตถั่วเหลืองเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- (1) เพื่อศึกษาสภาพของการผลิต การบริโภค และการนำเข้าถั่วเหลืองของประเทศไทยในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต
- (2) เพื่อศึกษาความสามารถในการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าถั่วเหลืองในประเทศไทย
- (3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ของการผลิตถั่วเหลืองในประเทศไทยในด้านต่าง ๆ อันได้แก่ ด้านราคา ด้านผู้ผลิตด้านเทคนิคการผลิต และด้านเนื้อที่เพาะปลูก เป็นต้น

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงความสามารถในการผลิตในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ว่าสอดคล้องกับความต้องการบริโภคในปัจจุบันและอนาคตอย่างไร และทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการผลิตถั่วเหลืองของประเทศไทย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการผลิตและการนำเข้าต่อไป

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาถึงความสามารถในการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าถั่วเหลืองของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2535-2549 (ระยะเวลา 15 ปี) และยังศึกษาถึงแนวโน้มของปริมาณการผลิต การนำเข้า และการส่งออกถั่วเหลืองในอนาคตอีก 15 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2550-2564